

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında Heydər Əliyevin bədii obrazı haqqında

Salidə Şərifova

Filologiya elmləri doktoru, dosent
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: sharifovalida@rambler.ru

Annotasiya. İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında öz xalqını zamanın mürəkkəb tarixi-siyasi sınaqlarından uğurla çıxartmağı bacarmış Heydər Əliyevin tarixi şəxsiyyət olması bədii dillə təbliğ edilir.

Poemada hadisələr təhkiyə üsulu ilə təsvir olunur və təsvir olunan hadisələrin gedişində lirik lövhələrə geniş yer verilir. Poemadakı hadisələrin epik təsviri ilə lirik tərənnüm üzvi surətdə birləşir. Poemada qəhrəmanın – Heydər Əliyevin həyəcanları, onunla bağlı təqdim edilən hadisələrin təsviri və onların doğurduğu hiss və duyğular yer alır. Heydər Əliyevin dövlət xadimi olması, çoxəsrlik dövlətçilik ənənələri poemanın problematikasında əksini tapır.

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətini, xidmətlərini, bir tarixi şəxsiyyət kimi rəhbərlik etdiyi dövlətin azadlığı və dirçəlişi yolunda apardığı mübarizəni bədii dillə tərənnüm edir.

Açar sözlər: Heydər Əliyev, İbrahim Yusifoğlu, poema, tarixi şəxsiyyət, bədii obraz

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 11.09.2023; qəbul edilib – 25.09.2023

About the artistic portrait of Heydar Aliyev in the poem of Ibrahim Yusifoglu “He is the life of the sun, he will not extinguished”

Salida Sharifova

Doctor of Philological Sciences, associate professor
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS
E-mail: sharifovalida@rambler.ru

Abstract. In Ibrahim Yusifoglu's poem “He is the life of the sun, he will not be extinguished”, Heydar Aliyev, who managed to successfully lead his people out of the difficult historical and political trials of the time, is promoted in artistic language as a historical figure.

In the poem, events are described in a descriptive manner, and in the course of the events described, enough space is given to lyrical signs. The epic description of events in the poem is closely combined with lyrical chant. The poem contains the worries of the hero – Heydar Aliyev, a description of the events presented in connection with him and the feelings and emotions caused by them. The problems of the poem reflect the fact that Heydar Aliyev was a statesman.

In Ibrahim Yusifoglu's poem “He was the life of the sun, it will not die out” Heydar Aliyev's political activities, his merits, the struggle for freedom and the revival of the state headed by him as a historical figure are glorified in artistic language.

Keywords: Heydar Aliyev, Ibrahim Yusifoglu, poem, historical figure, artistic image

Article history: received – 11.09.2023; accepted – 25.09.2023

Giriş / Introduction

Heydər Əliyev haqqında nəzm, nəsr və dram əsərləri janr müxtəlifliyi və mövzu rəngarəngliyi ilə fərqlənir. Xalq yazıçısı Elmira Axundovanın “Heydər Əliyev: şəxsiyyət və Zaman” altı cilddən ibarət olan roman-tədqiqatında, Xalq yazıçısı Anarın “Unudulmaz görüşlər” publisist-romanında, Xalq yazıçısı Elçinin “Dünya axirət əkini” essəsində, Hidayətin “Burdan min atlı keçdi”, Adil Babayevin “Koroğlunun Çənlibelə qayıdışı”, Aqşin Babayevin “Xilaskar”, İftixar Piriyevin “Qurtuluş dastanı” kimi pyes və tamaşalarda, Cabir Novruzun “İxtiyarım olsa idi”, Nəbi Xəzrinin “İnam”, Rəfiq Zəka Xəndanın “Heydər baba”, Zəlimxan Yaqubun “Xalqın ehtiyacı var” poemalarında və bu kimi digər əsərlərdə Heydər Əliyevin tam, dolğun bədii obrazı yaradılmışdır. Bu bədii nümunələrdə Heydər Əliyevin siyasi xadim, lider, ədəbiyyatın, mədəniyyət və incəsənətin hamisi obrazı canlı şəkildə tərənnüm və təsvir edilmişdir.

Əsas hissə / Main part

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poeması Azərbaycan xalqının görkəmli siyasi və dövlət xadimi Heydər Əliyevin anadan olmasının 100 illiyinə həsr edilib. Müəllifin öz xalqını zamanın mürəkkəb tarixi-siyasi sınaqlarından uğurla çıxartmağı bacarmış Heydər Əliyevin tarixi şəxsiyyət olmasını bədii dillə təbliğ edir.

Poemanın janr xüsusiyyətləri

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında hadisələr təhkiyə üsulu ilə təsvir olunur və təsvir olunan hadisələrin gedişində lirik lövhələrə geniş yer verilməkdədir. Poemadakı hadisələrin epik təsviri ilə lirik tərənnüm üzvi surətdə birləşir. Poemada qəhrəmanın - Heydər Əliyevin həyəcanları, onunla bağlı təqdim edilən hadisələrin təsviri və onların doğurduğu hiss və duyğular yer alır. “Bir neçə hissədən ibarət olan poemada Heydər Əliyevin şəxsiyyət etibarilə öz ölkəsinə göstərdiyi misilsiz xidmətlər, gətirdiyi əvəzsiz nailiyyətlər və onun Azərbaycanın dövlətçilik tarixində oynadığı rol diqqət mərkəzinə gətirilir” (Qasimov). Poema heca vəznində qələmə alınması ilə diqqəti cəlb edir. Heca vəznində təqdim edilən misralardakı bölgülər əsasən 7, 8, 11 hecadan ibarətdir. Məsələn, aşağıda təqdim edilən bənd 11 hecadan ibarətdir:

*Onun böyük olub şöhrəti, şanı,
Qəlbində od vardı hələ yanmağa.
Elə ona görə Azərbayanı,
Qoymadı içindən parçalanmağa. [1, s.13]*

Aşağıdakı beytə diqqət yetirdikdə, burada heca bölgüsü 8 hecadan ibarətdir:

*Tanrıya çatdı səsimiz
- Heydər olsun rəhbərimiz! [2, s. 4]*

İbrahim Yusifoğlu bəzən bənd daxilində həm 7 hecaya, həm də 8 hecaya müraciət edir. Misralardakı hecalarda fərqlilik bölgü pozulmasını hiss etdirmir və şeirin ahənginə mənfi təsir göstərmir. Tələffüz zamanı həmin əksiklik duyulmur:

*Moskvaya qanlı xəbər
Gəlib çatdı səbh çağına.
Ulu Öndər gəldi səhər,
Azərbaycan ocağına. [5, s.42]*

Hecaların sayı fərqli olan misralarda Azərbaycan xalqının 20 Yanvar faciəsinin təsviri fonunda Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinə aydınlıq gətirilir. Xalqın bu ağır günündə H.Əliyevin onların yanında durması fəxr hiss ilə tərənnüm edilir. Heydər Əliyevin “Qanlı Yanvar” faciəsini yaşayan xalqını tək qoymamasını, onun yanında olmasını tarixi faktlara əsaslanaraq müəllif bayatı ilə təqdim edir. Müəllifin poemada təqdim etdiyi bayatıya nəzər salaq:

*Bakı hər vaxt Bakıdı,
Şəhərlərin pakıdı
Qolun qurusun, fələk,
Bura paytaxt Bakıdı. [5, s.40]*

Müəllifin təqdim etdiyi bayatı 4 misradan ibarətdir. Hər misrası isə 7 hecadır. Qafiyə şəkli isə aaba şəklindədir. Müəllif poemada bu bayatını yaratması ilə kifayətlənmir, müxtəlif bayatılar yaradır. Məsələn, müəllifin yaratdığı digər bayatıya diqqət yetirək. Müəllif poemada 20 yanvar gecəsi şəhid olmuş İlham və Fərizə Allahverdiyevlərin, yəni bu ailə cütliyünün faciəsini bayatı ilə təqdim edir:

*Qurban olum gəlinə,
Bir görmədim ərinə,
O, məzarda qovuşdu,
Şəhid olmuş ərinə. [2, s.4]*

Nümunələrə diqqət yetirdikdə, müşahidə edirsən ki, ilk iki misralar üçüncü və dördüncü misralarda ifadə olunan əsas fikirlərin yaranması üçün zəmin rolunda çıxış edir. Təqdim edilən bayatılar ictimai-fəlsəfi məna daşması, vətənə məhəbbət aşılması ilə məhəbbət mövzusunun təbliğ edən bayatılardan fərqlənir.

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasının epiqrafla başlaması diqqətdən yayınmır. Heydər Əliyevə aid olan epiqraf poemanın süjet xəttinə daxil olmasa da, poemanın mövzusu ilə səsleşən hikmətli sözlər kimi diqqəti cəlb edir. H.Əliyevə aid olan “Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyəti olan Azərbaycan Respublikasının dövlət müstəqilliyini qorumağı, möhkəmləndirməyi, inkişaf etdirməyi özüm üçün ən əsas vəzifələrdən biri hesab edirəm. Heç kəsin şübhəsi olmasın ki, ömrümün bundan sonrakı hissəsini harada olursa-olsun, yalnız və yalnız Azərbaycan Respublikasının müstəqil dövlət kimi inkişaf etməsinə həsr edəcəyəm...”

Azərbaycan Respublikası bundan sonra müstəqilliyini itirməyəcək, yenidən heç bir dövlətin tərkibinə daxil olmayacaq, heç bir dövlətin əsarəti altına düşməyəcəkdir” kimi hikmətamiz fikirlər əsərin birinci səhifəsinin başında, yəni əsərin əvvəlində açıqlığı ilə səciyyələnən mətn parçası-kəsiyidir. Poemada intrasemiotik uyğunluq yaratmağa qadir olan bu epiqraf bədii mətnin komponenti kimi oxucunu ilkin mətnə istiqamətləndirə bilir. İbrahim Yusifoğlu istifadə etdiyi epiqrafın ifadə etdiyi məna ilə oxucunun diqqətini əsərin məzmununa yönəldərək, əsərin ideyası ilə tanış edir. Oxucu epiqrafla tanış olduqdan sonra poemanın kimdən bəhs edəcəyi haqqında bilgi əldə edir. Poemada bu və digər epiqrafların işlənməsi poemanın məzmun və ideyasını qavramağa yardımçı olur.

Müəllif poemada bədii fikrin məntiqi ilə uzlaşan çoxsaylı epiqraflardan istifadə etmişdir ki, istifadə edilən epiqrafların da əksər qismi Heydər Əliyevə məxsusdur.

Mətnin semantik yükü ilə bağlı olan bu epiqraflara diqqət yetirdikcə onların poemanın əsas ideyası və məzmununu açmağa yardım etməsinin şahidi oluruq. İbrahim Yusifoğlu təqdim etdiyi epiqraflarla həm də poemanın məzmununa əlvanlıq qatır, açıqlamasına yardımçı olur. Bu epiqraflar həm poemada təsvir edilən hadisələrin mahiyyətinə aydınlıq gətirir, həm də Heydər Əliyevin Azərbaycanın azad və bütöv bir dövlət olacağına inamını əks etdirir. Məsələn, Heydər Əliyevin Şuşanın azad olunacağı ilə bağlı olan inamı poemada təqdim edilən epiqrafda əksini tapır: “Arzu edirəm ki, Sizinlə birlikdə gedək Şuşaya. Gedəcəyik, inanın ki, gedəcəyik. Şuşa Azərbaycanın gözüdür. Hər bir azərbaycanlı üçün bu iftixar mənbəyidir. Şuşa bizim mədəniyyətimizin, tariximizin rəmzidir. Şuşa hamı üçün əzizdir. Amma tək Şuşa yox, Laçın dağları da belə əzizdir. Heç vaxt biz Laçınsız ya-

şaya bilmərik. Ağdam kimi gözəl bir şəhəri, Füzuli, Cəbrayıl, Zəngilan, Qubadlı, Kəlbəcərin o bulaqları Kəlbəcərin o isti suyu... Biz onlarsız yaşaya bilməmişik”.

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin fikirlərinin epiqraf kimi təqdimi maraqlıdır. Şairin təqdim etdiyi bu epiqrafda Azərbaycan Ordusunun qələbə qazanması, Azərbaycan torpaqlarının azad olunması poetik dillə təqdim edilir. İlham Əliyevin fikirlərini əks etdirən bu epiqrafda həm də ata vəsiyyətini yerinə yetirmiş insanın qüruru əksini tapır:

“Mən xoşbəxt insanam ki, ata vəsiyyətini yerinə yetirdim! Bu böyük Qələbədir! Bu gün şəhidlərimizin, Ulu Öndərin ruhu şaddır!

*Gözüün aydın olsun, Azərbaycan!
Gözüün aydın olsun, dünya azərbaycanlıları!
Füzuli bizimdir!
Cəbrayıl bizimdir!
Zəngilan bizimdir!
Qubadlı bizimdir!
Ağdam bizimdir!
Laçın bizimdir!
Kəlbəcər bizimdir!
Şuşa bizimdir!
Qarabağ bizimdir!
Qarabağ Azərbaycandır,
Eşq olsun Azərbaycana!” [2, s.63]*

İbrahim Yusifoğlu poemada zaman anlayışına riayət edərək, xronoloji ardıcılığı izləyir. Müəllif Poemada Heydər Əliyevin xalqın keçirdiyi təlatümlü tarixi olaylardan sonra hakimiyyətə gəlməsini konkret tarixlə əks etdirir:

*1969-cu il...
Bir gün idi, günəşli gün,
Üzlər gülər, gözlər süzgün,
Qəlblər gəzdi xoş səda-ün,
Bərq də vurdu ləl-zərimiz,
Heydər gəldi rəhbərimiz [5, s.36]*

İbrahim Yusifoğlu poemada 1990-cı ildə baş vermiş tarixi olayları konkret zaman axarında əks etdirir:

*20 yanvar... qış çağı...
İçdik namərd zəhərini...
“Şanlı sovet qoşunları”
Qırıb Bakı şəhərini! [2, s.4]*

İbrahim Yusifoğlu poemada məkan kimi həm Bakının, həm Naxçıvanın gözəlliklərini, özünə-məxsusluqlarını təqdim edə bilir. Məsələn, Naxçıvanın özünəxas xüsusiyyətlərini əsərdə əks etdirir:

*Naxçıvan... Ulu şəhər,
Günəşlə bir oyanır.
Bütün küçə, xiyaban
Al şafəqə boyanır. [5, s.51]*

Poemanın problematikası

Heydər Əliyevin dövlət xadimi olması, çoxəsrlik dövlətçilik ənənələri İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasının problematikasında əksini tapır. “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında dövlət xadimi Heydər Əliyevin həyat və siyasi fəaliyyətinin əks etdirilməsini İbrahim Yusifoğlu bir müəllif kimi özü də vurğulayır:

*Bir insan ömründən söz açıram mən,
O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir.
Səadət verdiyi milyonlar qəlbən,
Onun haqq yolundan dönməyəcəkdir. [1, s.13]*

Poemanın problematikasında diqqəti cəlb edən məqamlardan biri də Heydər Əliyevin siyasi kursunun dəyərləndirilməsi məqamıdır. Akademik İsa Həbibbəylinin vurğuladığı kimi, “...ədəbiyyat Heydər Əliyevin fəaliyyətinə, xüsusən də bu çoxillik yorulmaz fəaliyyətin mühüm hadisələrinə aktiv reaksiya verərək, bu dahi şəxsiyyətə ümumxalq münasibətini və məhəbbətini ilhamla vəsf etmişdir” (Həbibbəyli, 2018: s. 4). İbrahim Yusifoğlu da bir müəllif kimi Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətini yüksək dəyərləndirməklə yanaşı, onun bir siyasi xadim kimi etdiyi əməllərinə də işıq salır. Məsələn, Heydər Əliyevin atəşkəş dövründə də siyasi ampulada qala bilməsini tərənnüm edir:

*Atəşkəs dövründə Ulu Öndərin,
Ordu qurmaq oldu müqəddəs anı.
Müstəqil, müdrik siyasətiylə,
Yenidən qururdu Azərbaycanı. [2, s.5]*

Heydər Əliyevin siyasətinin nəticəsi olan Atəşkəs dövründə Azərbaycanın dirçəlməsi uğrunda siyasi fəaliyyətlə məşğul olması poemanın problematikasının tərkib hissəsinə çevrilib. Azərbaycançılıq məfkurəsinin, milli-mənəvi özünüdərkətmənin Heydər Əliyev siyasətinin, milli dövlətçilik təliminin ana xəttini təşkil etməsi və əsas prinsiplərindən olması poemada əksini tapır.

Poemanın problematikasında sələflik, xələflik, varislik məsələlərinə toxunulur. Şair tərəfindən Heydər Əliyevin siyasi yolunun oğlu İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilməsi vurğulanır:

*Ata vəsiyyətin oğul prezident,
Doğruldu müqəddəs əməllərində.
Yenilməz bir ordu qurub-yaratdı,
Dünyanın qarışıq, sərt illərində. [5, s.64]*

Ədəbiyyata qayğı və böyük xidmətlər göstərmiş Heydər Əliyevin bu sahədəki xidmətləri saymaqla bitmir: Rəsul Rza, Mirzə İbrahimov, Süleyman Rəhimov kimi söz xiridarlarının Sosialist Əməyi Qəhrəmanı adı ilə təltif edilməsi, “Kitabi-Dədə Qorqud” dastanının yaranmasının 1300, Xaqani Şirvaninin 850, Nizami Gəncəvinin 840, İmaməddin Nəsiminin 600, Məhəmməd Füzulinin 500, Cəlil Məmmədquluzadənin 125, Mirzə Ələkbər Sabirin 120, Nəriman Nərimanovun 100, Məhəmməd Hadinin 100, Əliqulu Qəmküsarin 100, Hüseyn Cavidin 90, Cəfər Cabbarlının 80, Aşıq Şəmşirin 80 və 110, Rəsul Rzanın 60 və 70, İlyas Əfəndiyevin 80, Məmməd Arazın 60, Məhəmməd Hüseyn Şəhriyarın 90, Maqsud İbrahimbəyovun 60, İsmayıl Şıxlının 75, Nigar Rəfibəylinin 60, Nəbi Xəzrinin 50, Mirvari Dilbazinin 70 illik yubileylərinin qeyd edilməsi, Cəfər Cabbarlının, Molla Pənah Vaqifin, Hüseyn Cavidin, Səməd Vurğunun ev muzeylərinin açılması, Hüseyn Cavid, Vaqif məqbərələrinin açılışı, İmadəddin Nəsiminin, Nəriman Nərimanovun, Cəfər Cabbarlının heykəllərinin ucaldılması, Şüvəlanda Yaradıcılıq evinin istifadəyə verilməsi, Hüseyn Cavidin nəşinin Vətənə qaytarılması, ilk dəfə təsis olunmuş “İstiqlal” ordeni ilə Məmməd Arazın, Xəlil Rza Ulutürkün (ölümündən sonra), Bəxtiyar Vahabzadənin təltif edilməsi və s. İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrü-

dü, sönməyəcəkdir” poemasında Heydər Əliyevin ziyalılara qayğısı müəllifin nəzərindən yayınmamış, ziyalılara verdiyi dəyər qiymətləndirilmişdir:

*Çox yazarlar ad aldılar,
Çox dahilər ucaldılar,
Zəhmətindən güc aldılar,
Vardı ümman hörmətimiz,
Heydər baba rəhbərimiz. [5, s. 37]*

Poemanın bədii obrazları

Heydər Əliyevin Azərbaycan ədəbiyyatında bədii obraz kimi şair və yazıçılar tərəfindən əks etdirilməsi onun hakimiyyətə gəldiyi dövrdən başlayır. Akademik İsa Həbibbəyli həm sovet, həm də Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında Heydər Əliyev obrazının işlənilməsi məqamlarına toxunmuş, “Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan yazıçıları Heydər Əliyevin simasında mənsub olduğu xalqın milli iftixar mənbəyi olan, ölkəni tanıdan və inkişaf etdirən görkəmli dövlət xadiminin obrazını” canlandırmalarını, “Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatında isə Heydər Əliyevin xilaskar obrazı yaradılmış, böyük ədəbiyyat onun milli dövlətçiliyin qorunub saxlanılmasında və möhkəmləndirilməsindəki rolunu bədii sözün bütün vüsəti ilə təsvir və tərənnüm etməyə səfərbər” olmalarını qeyd etmişdir. İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında bu ənənənin davam etdirilməsinin şahidi oluruq. Poemada Heydər Əliyevin obrazı dolğun şəkildə təqdim edilir:

*Köksündə döyünən odlu ürəklə,
Elinə məhəbbət bəsləyirdi O.
Hər zaman müdrik siyasətiylə,
Dünyanı birliyə səsləyirdi O. [1, s.13]*

İbrahim Yusifoğlu qələmə almış olduğu “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında obrazın zahiri görünüşünü təsvir etməklə bərabər, təsvir etdiyi obrazın keçirdiyi nigarançılıq, təəssüf, sevinc, kədər və s. hissləri də təsvir edir ki, bu da obrazın daxili portretini oxucunun gözündə canlandırır:

*Qəlbində nisgilli dərd çağlayırdı,
Vətənin talanan sərvət-varına.
Ömrünün müqəddəs işi sayırdı,
Qaytarsın xalqını torpaqlarına. [2, s.5]*

İbrahim Yusifoğlunun poemasında Heydər Əliyevin “çəkist” obrazında təqdim edilməsi maraqlı kəsb edir. Belə ki, dövlət təhlükəsizliyi sahəsindəki böyük və əvəzsiz xidmətlər göstərmiş, siyasətçi nəsli, gələcəyin dövlət adamları üçün örnək sayılmalı obraz kimi Heydər Əliyevin milləti qarşısındakı fəaliyyəti millətə olduğu kimi çatdırılmalıdır. İbrahim Yusifoğlu poemada H.Əliyevin dövlət təhlükəsizliyi sahəsindəki xidmətlərini əks etdirməsi faktını qısa şəkildə açıqlamağa cəhd etmişdir:

*Belə bir qarışıq, təzadlı anda,
Səfalət almışdı bütöv hər yanı.
Qeyrətli bir oğul zərli paqonda,
Qəlbən qoruyurdu Azərbaycanı. [5, s.35]*

Poemada Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin epizodik şəkildə olsa da, dolğun obrazının təqdimi ilə üzləşirik. İbrahim Yusifoğlu bu məqamı triadada təqdim edir. İlham

Əliyevin monoloqu kimi təqdim edilən nitqindəki təntənədə biz İlham Əliyevin obrazını Heydər Əliyev siyasi kursunun davamçısı olmasında, Vətən Müharibəsindəki Zəfər təntənəsində görə bilir:

*Baş əydi, dik baxdı, salamlaşdı da,
O, ulu öndərin abidəsinə.
Zəfər sevincini çatdırdı ona,
Qələbə ovqatlı məğrur səsiylə:*

*- Salam, gözüün aydın, ruhun şad ata,
Sənin vəsiyyətin yerinə yetdi.
Döndü oğulların dəmir yumruğa,
Qarabağ torpağı azad edildi. [5, s.64]*

Poemanın bədii dili

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasının bədii dili ilk növbədə dolğunluğu ilə diqqəti cəlb edir. Poemada dialektizm, arxaizm və s. müraciət edilmə poemanın dilinin zənginləşməsinə səbəb olmuşdur. Poemada dialektizmlərə müraciət edilmə məqamı maraqlıdır. Məsələn, şair mənfur qonşuların siyasətini işıqlandırarkən, fikirlərini dialekt sözlərlə ifadə edir:

*Ancaq düşmən marıxdaydı,
Yol gedirdi, çarıxdaydı. [2, s.4]*

Mənası pusqu, səngər olan “marıx” və ya “marığ” sözünün Bakı, Naxçıvan, Culfa, Ordubad, Cəbrayıl, Cəlilabad, Salyan, Şərur, Daşkəsən, Kəlbəcər, Xanlar, Masallı, Oğuz və digər bölgələrimizdə xalq tərəfindən işlənilməsinin şahidi oluruq. Məsələn, “Bı dəyqə hammısı marığa yatıp gör-sün mən nə deyirəm” (Naxçıvan), “Bıra marığ kimi yerdi (Salyan), “Elə bil pişigdi, marığda durıb” (Cəlilabad), “Tülkü marıxdan keşdi” (Kəlbəcər), “Neçə gündü kü, marıxdan durmuşam (Xanlar), “Tula qırqo:lun marığında duruf” (Oğuz) və s. İbrahim Yusifoğlu da “ancaq düşmən marıxdaydı” misrasında düşmənin, yəni ermənilərin pusquda durmalarına işarə edir.

Müəllifin işlətdiyi “çarix” (çarıq) sözü köhnəlmiş söz kimi, yəni arxaizm kimi diqqəti cəlb edir. Bəllidir ki, keçmişdə kəndlilərin geydiyi aşılanmış dəridən tikilən ayaqqabılar, həmçinin yüngül ev ayaqqabıları çarix (çarıq) adlanırdı. Məsələn, “Keçəl Həmzə çarığını geydi, patavasını bərkitdi” (“Koroğlu”), “Vəliqulu kənardə çömbəlib başladı çarıqları çıxartmağa” (C.Məmmədquluzadə) və s. İbrahim Yusifoğlu da “Yol gedirdi, çarıxdaydı” misrasında dilimizdə işlənməyən köhnəlmiş sözə müraciət edir.

Poemanın bədii dilində müəllifin xitablara müraciət etməsi də diqqəti cəlb edir. Məsələn, şairin Ümummilli liderə “Baba” deyərək müraciət edilməsi məqamına nəzər salaq:

*O qədər qəm-qüssə var canımızda,
Neçə çiçək vaxtsız solmuşdu, Baba.
Ağır anımızda, dar çağımızda,
Hamı siyasətçi olmuşdu, Baba. [5, s.49]*

İbrahim Yusifoğlu Heydər Əliyevə xitab edərkən, “Baba”, “Heydər baba” və s. kimi xitablarla müraciət etməsinin şahidi oluruq:

*Heydər baba, həyatda,
Bu gün, sabah da varıq.*

*Firəvan günlər üçün,
Biz sənə minnətdarıq. [5, s.55]*

Nəticə / Conclusion

İbrahim Yusifoğlunun “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında Heydər Əliyevin siyasi fəaliyyətinin, xidmətlərinin bədii şəkildə təqdim edilməsi təqdirəlayiqdir. “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poeması Heydər Əliyevin bir tarixi şəxsiyyət kimi rəhbərlik etdiyi dövlətin azadlığı və dirçəlişi yolunda apardığı mübarizəni bədii dillə tərənnüm edir. İbrahim Yusifoğlu “O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir” poemasında Heydər Əliyevin keçdiyi şərəfli, həmçinin keşməkeşli həyat yolunun heç də asan və hamar olmadığını açıqlayır. Müəllif zaman kəsiyində mürəkkəb, ziddiyyətli dövrün içindən müdrikliklə, qalibiyyətlə keçib gələn Heydər Əliyevin obrazını canlandırır.

Ədəbiyyat / References

1. “Ədalət” qəzeti. İ. Yusifoğlu. O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir. 4 may, 2019.
2. “Kredo” qəzeti. İ. Yusifoğlu. O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir. 02 mart, 2023.
3. Həbibbəyli, İ. Ədəbiyyatın yüksək amali və böyük borcu // Ədəbiyyatda Heydər Əliyev obrazı: tarixi gerçəklikdən ideala: monoqrafiya. – Bakı: Elm və təhsil, 2018.
4. Qasimov, R. Şair İbrahim Yusifoğlunun poema yaradıcılığında Ulu öndər Heydər Əliyev obrazı // <https://sabaha-inamla.az/edebiyat/32170-o-gun-omrudur-sonmyckdir-ramiz-qasimov.html>
5. Yusifoğlu, İ. O, günəş ömrüdü, sönməyəcəkdir: poema. – Bakı: Şirvanəşr, 2023.

О художественном образе Гейдара Алиева в поэме Ибрагима Юсифоглу «Он жизнь солнца, он не угаснет»

Салида Шарифова

Доктор философии по филологии

Институт литературы имени Низами Гянджеви НАНА

E-mail: sharifovalida@rambler.ru

Резюме. В поэме Ибрагима Юсифоглу «Он жизнь солнца, Он не угаснет» автором создан художественный образ Гейдара Алиева, сумевшего успешно вывести народ из сложных исторических и политических испытаний времени.

Повествование в поэме ведется путем последовательного художественного изложения исторических событий, но достаточно широкое место отдано и лирическим отступлениям. Эпическое раскрытие событий сплетено с лирическими мотивами. В данном художественном произведении отражены переживания, эмоции, чувства и мысли главного героя поэмы Гейдара Алиева. Проблематика поэмы отображает роль Гейдара Алиева как государственного деятеля.

Поэма Ибрагима Юсифоглу «Он жизнь солнца, Он не угаснет» прославляет политическую деятельность Гейдара Алиева как исторической личности, его заслуги, борьбу за свободу и возрождение государственности.

Ключевые слова: Гейдар Алиев, Ибрагим Юсифоглу, поэма, историческая личность, художественный образ